

יבמות קט

רשע, וההלכה היא שרשע מקבל את שכרו בעולם הזה. הכרעת 'מי האדם' נעשית על פי הרוב.

נמצא דההגדרה של הגר"ש שרובא דאיתא קמן אינה בירור המציאות אלא היא הכרעת דין, מבארת היטב את צורת דין האדם.

יבמות קב

פרצוף פנים עם החוטם

הגמרא מדברת על הסימנים שבהם אפשר להכיר אדם מת כדי להתיר את אשתו, ואמרין שצריך להכיר את החוטם. ונבאר קצת את ענין החוטם:

בפסוק (ויקרא כא, יח) כתוב לגבי מומי הכהנים: "...איש עור או פסח או חרם או שרוע", ומבאר רש"י שהחרום הוא כל שחוטמו שקובע בין שתי העיניים. מבאר הרמב"ן דהטעם שדבר זה נקרא חרום לשון חרם דוקא הוא משום שהחוטם הוא עיקר הדרת הפנים כמו שאמרו אין מעידין על פרצוף הפנים עם החוטם, וכיון ש'חרם' הוא לשון חורבן, לכן אדם שאין חוטמו כתואר בני אדם, כלומר שחסר לו את עיקר הדרת פנים, נקרא ע"ש חורבן.

ונצרך את דברי רבי יהונתן אייבשיץ ביערות דבש (ח"א דרוש א ודרוש יד) לגבי תקיעת שופר, שהתקיעה שופר הראשונה שהיתה בעולם היא ויפח באפיו נשמת חיים שהיתה ביום ראש השנה, ובכל שנה חוזרים לאותה תקיעה. והוסיף שלכן יש לאף קצת צורה של שופר, כי דרכו 'תקע' הקב"ה את הנשמה בתוך הגוף. וממילא מבואר שעיקר ההדר של האדם הוא האף כי דרכו נכנסה הנשמה לגוף. וכן מבואר במהר"ל שצורת הפרצוף מראה שיש לאדם נשמה.

ויש להוסיף שעל פי קבלה האף הוא עיקר גילוי מידותיו בעולם, וכתוב בגר"א בספד"צ (פ"ב) שכל הפרצוף ניכר בחוטם, ואם החוטם ארוך הרי הוא 'ארך אפיים', ואם הוא זעיר הרי הוא 'זעיר אפין', וגם כשיש כעס הוא מגיע מהאף כמ"ש עלה עשן באפו. ומאחר שהקב"ה מתגלה בעולם כצורת אדם, ממילא כשם שאדם מתגלה ע"י האף, כך כביכול הקב"ה מתגלה ע"י האף.

יבמות קכא

מעשה ניסים

הגמרא מדברת על עדויות שונות שמספרות על אדם שמת.

ור"מ אמר שהיה מעשה שאדם נפל לבור הגדול ושרד שם ג' ימים, ואמרו לו אין מזכירין מעשה ניסים, וגם ר"מ מודה לזה ורק הוא סובר שזה לא היה נס.

וא"כ מבואר שלא חיישינן כלל שמא היה נס, והגמ' בברכות ס, א מביאה את הלשון הזאת לגבי תפילה, שאדם לא יתפלל על העובר שבמעיו אשתו שיהפוך לזכר, ואף שלא התפללה על דינה, אין מזכירין מעשה ניסים.

וביאור הדברים ע"פ המתבאר מדברי רבותינו (רמב"ן בסוף פרשת בא והרמח"ל בדעת תבונות), שהנהגת העולם העיקרית היא הנהגת הטבע, שהיא מתבססת על ההסתר של הקב"ה, וכמו שאומרים הראשונים שעולם הוא מלשון העלם. ועבודת האדם היא להביא לגילוי הקב"ה דוקא מתוך

רובא דאיתא קמן

הגמרא מקשה מדוע לא אומרים שרוב נשים מתעברות ויולדות, ומתרצת הגמ' בהו"א שרבנן הולכים בתר רובא דאיתא קמן ולא ברובא דליתא קמן. כלומר, שרבנן מודים לר"מ דחיישי' למיעוטא ברובא דליתא קמן שזה דבר שקשור להסתברות ולסטטיסטיקה (שברוב המקרים בעולם הטבע פועל בצורה מסוימת), משא"כ ברובא דאיתא קמן שזה רוב שנמצא לפנינו כמו ט' חנויות, דלא חיישינן למיעוטא.

ומכאן מוכיח הגר"ר שמעון שקאפ (שערי יושר שער ג' פ"א) שרובא דאיתא קמן אלים יותר מרובא דליתא קמן, שהרי להו"א של הגמ' לרבנן אזלינן בתר רובא דאיתא קמן ולא בתר רובא דליתא קמן. אך מקשה הגר"ש ששמעינן שרובא דליתא אלים יותר מרובא דאיתא, והוכיח כן מכמה דוכתי.

ומבאר הגר"ש שאת היסוד שהחילוק בין רובא דאיתא לרובא דליתא הוא, שרובא דליתא קמן הוא בירור המציאות של העולם, ורובא דאיתא קמן הוא לא בירור המציאות, שהרי אין סיבה שהבשר יגיע דוקא מהחנות הזאת, אלא יש דין של הכרעה שהתורה לימדה אותנו ללכת אחרי רבים, לגבי ההלכה והדין.

ולכן לר"מ דרובא דליתא קמן אינו רוב, מ"מ רובא דאיתא קמן הוא רוב כי הוא מכריע לנו את הדין, אך לדעת רבנן שסומכים על רובא דליתא קמן לברר את המציאות א"כ רובא דליתא קמן יותר אלים שהרי הוא מברר את המציאות ולא רק את הדין. ולמסקנא כל פלוגתא רבנן ור"מ היא רק על רובא דליתא קמן ששם יש לדון אם זה מברר את המציאות, אך רובא דאיתא קמן לכ"ע סמכין עליה כמו שדין התורה אומר, וכן מבואר מדברי התוס' בסוגיא.

עד כאן דברי הגר"ש שאפשר להגדירם כ"מחשבה בלומדות".

ויש להוסיף כאן דבר גדול בעבודת ה'. כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג) שאדם שרובו מצוות הוא צדיק, רוב עבירות הוא רשע, מחצה על מחצה בינוני. ומקורו הוא בפשטות מהסוגיא בראש השנה שג' ספרים נפתחים בר"ה וכו'.

וקשה מאוד כיצד ניתן לומר שהולכים אחרי רוב, הרי לדוגמא משה רבינו שהיה הצדיק הגדול ביותר, מ"מ כשחטא במי מריבה נענש על כך, אף שרובו המוחלט היה מצוות.

וביאור מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל (והרחבנו בזה במסכת ראש השנה) שכשמדברים לגבי העבירות והמצוות עצמן, אף שרובו של האדם מצוות או עבירות מ"מ העבירה או המצווה קיימות אף שהוא רק אחד מני אלף, אך כשבאים להכריע את עניינו של האדם, מהו ה"שם" שלו, האם הוא צדיק או רשע, בזה הולכים לפי הרוב שהרי אמרה התורה ללכת אחרי הרוב ולהכריע כמותו, אפי' שהוא לא בירור המציאות. וכפי שמצינו ברובא דאיתא קמן שאף שאינו מכריע את המציאות, אבל בהגדרת הדין אזלינן בתר רוב.

ומן הענין להביא כאן את דברי החיד"א. דהנה רשע מקבל את שכרו בעוה"ז, ומקשה החיד"א כיצד ניתן לתת לו שכר בעוה"ז ולאבד את זכותו בעוה"ב. ומבאר החיד"א שכיון שרובו עבירות אזלינן בתר רובא ומכריעים שהוא

ההסתר, ואף שמבאר הרמב"ן שם שכל מעשינו הם נס, מ"מ זה נס מסודר שכך רצה הקב"ה שהעולם יתנהל בלא שינויים.

ולפעמים יש נס שהוא שינוי מההנהגה הרגילה של העולם כשיש צורך, וכמו המושג הוראת שעה, אבל אין זו ההנהגה הרגילה.

וכן מצינו בשבת (דף נג) שהיה אדם שמתה אשתו ולא היתה לו דרך לזון את בנו התינוק, ונעשה לו נס ונפתחו לו ב' דדים והניק את בנו, ואמר אביי כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית, כי יש פה שינוי שכביכול הקב"ה צריך להתערב שלא כדרך העולם הרגיל, ודבר זה הוא לא רצון ה'.

ובגמרא לעיל למדנו שר"ג ראה את ר"ע ששהה בספינה שטבעה בים, וחשש שמא טבע, ולבסוף התברר שניצל ע"י זה שאחז בדף של ספינה. ושוב במעשה אחר ראה ר"ע את ר"מ בספינה שטבעה וגם הוא ניצל ע"י גל שדחף אותו. והעירו מדוע ר"ע התפעל מזה, שהרי הוא עצמו ניצל מספינה שטבעה (עי' ערו"ל נבן יהודיע).

וביאור הדבר שלרבי עקיבא היה דף להתפס עליו אך לר"מ לא היה עם מה להנצל, ועל כן תמה ר"ע כיצד ניצל ר"מ. נמצא שבלעדי דרך מדרך הטבע דהיינו לא היה מקום לחוש שניצלו. וכן מבואר שלא ביקשו על נס שכנגד דרך הטבע, שעיקר ההנהגה הנרצית בעולם אינה הנהגה ניסית אלא הנהגה טבעית.

ועי' בגליוני הש"ס כאן שהביא כמה מקורות בפוסקים שלא חיישינו שקרה מעשה ניסים.

והיוצא מן הכלל הוא המעשה עם בתו של נחוניא חופר שיחין ששם היה צריך שיהיה נס, וזכתה לזה מכח הכלל שלא יתכן שדבר שנתעסק בו אותו צדיק יכשל בו זרעו.

זהו ביאור הגמרא כאן שאין מזכירין מעשה ניסים.

לאור זאת שהזכרנו את הדף של הספינה, אי אפשר להמנע מלהזכיר את דרשתו של ר"מ שפירא המפורסמת בדרשתו בסיום מסכת יבמות בוורשא, שר"ע אחז ב"דף", והוא רמז לדף היומי שלנו, שכשאדם אחז בדף ובקביעות היומית שלו, הדבר נותן לו כח להתגבר על כל הגלים להגיע לחוף מבטחים.

יבמות דף קכב

סיום מסכת יבמות

מסכת יבמות מסתיימת במילים: אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך. ומצינו המהרש"א והערוך לנר שסיום זה מוזכר מד' מסכתות: ברכות, יבמות, נזיר וכריתות. והערוך לנר מוסיף שסימן לדבר הוא בני"ך, ר"ת של ד' מסכתות אלו.

והיאר הערוך לנר שד' מסכתות אלו דנים בג' שלומות שיש בעולם, שלום בין אדם לבוראו, שלום בין אדם לחבירו, שלום בין אדם לאשתו, ושלום בין אדם לעצמו. מסכת ברכות העוסקת בענייני תפילה וברכות היא כנגד שלום שבין אדם למקום. נזיר בא מכח הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, כלומר ההפך מנישואין, וע"כ התיקון הוא שלום בין אדם לאשתו. כריתות הוא כנגד בין אדם לעצמו, שענין הכרת הוא כריתת הנשמה מן הגוף, והמניעה של זה הוא שלום בין כל חלקי גופו של אדם.

יבמות הוא כנגד שלום שבין אדם לחבירו. וכאן המהרש"א מבאר

שבמסכת זו מצינו הרבה דברים שעניינם הוא שלום וחסד, שסיימנו עתה את עניין מפני עיגונא הקילו בה רבנן, וכן דרכיה דרכי נועם וכו'.

הערוך לנר מוסיף שבעיקר עניין הייבום יש כאן חסד עם החיים ועם המתים. וביאור הדבר חוזר למה שהתבאר בכמה שיעורים במשך המסכת, שחז"ל מבארים שכאשר אדם מת בלא בנים הרי אין מנוחה לנשמתו, וע"כ יש את מצוות ייבום להקים לאחיו שם, ולתת מנוחה לנשמה. ואם לא עושה ייבום יש את מצוות חליצה שמביאה לתיקון זה בצורה אחרת, כפי שהבאנו בשם האר"י. נמצא שיש חסד אמת.

ומוסיף רבינו בחי' בפרשת כי תצא, וביתר שאת מביא הרדב"ז במצודת דוד, שעניין הייבום שהוא תיקון המעוות הוא רמז לכלל ישראל שיהיה להם מקום תיקון לתקן את המעוות. וזהו החסד הגדול שעשה השם עם בראיו שנתן להם את האפשרות לתקן.

נמצא שעיקר עניין המסכת הוא מידת החסד שבאה מכח מצוות ייבום וחליצה.

ויש להוסיף על כך שאולי זה הטעם שמייד לפני סיום המסכת מובא שהסיפור שהיה אדם שנקרא בשם "אריה" על שם גבורתו. והנה לא מצינו שם זה בכל הש"ס. אבל אולי יש כאן רמז, שכידוע האריה הוא כנגד מידת החסד, והוא הפרצוף הימיני במרכה כנגד מידה זו. ויתרה מכך שאריה"ה בגי' חסד ג' פעמים. וראיתי שיש מי שביאר בזה, בדברך כלל יש ג' הנהגות תמיד של חסד, דין ורחמים. אבל כאשר כל הג' מידות מתנהגים בחסד, זהו החסד הגדול ביותר. חסד שלש פעמים, כלומר חסד שנמצא בכל המידות, הוא נקרא אריה.

וא"כ שפיר י"ל, דכיון שכל עניין מסכת זו הוא עניין החסד שעושה אדם עם חבירו, והקב"ה עם בני", א"כ בסוף המסכת מוזכר השם השייך במיוחד למידת החסד.

הדרן עלך מסכת יבמות.

כתובות דף ב

פתיחה למסכת כתובות

המסכת פותחת במשפט: "בתולה נישאת ליום הרביעי".

ונקדים הקדמה קצרה: איש ואשה לעולם הוא משל עמוק, לחיבור שיש בין משפיע ומקבל בעולם. כנגד זה יש אב ובנו, רב ותלמידו, אך עיקר ההשפעה שיש היא בין הקב"ה לישראל. הקב"ה הוא כנגד האיש, וישראל הם כנגד האישה.

מצינו בחינה נוספת של השפעה בין החמה והלבנה, שהחמה מייצרת אור, והלבנה מקבלת אותו. וזה כנגד החיבור של קוב"ה וישראל, שהחמה היא משל לקב"ה והלבנה היא משל לישראל אשר מקבלים את השפע מלמעלה.

והנה בבריאת העולם הלבנה היתה בגודל של החמה, אך הקב"ה מיעט אותה.

וגדר הענין מבואר בדברי רבותינו בכמה מקומות, שבאופן עקרוני הלבנה אמורה לקבל את כל ההשפעה של החמה, אלא שבעולם הזה לא ניתן לממש את הדבר, וכן הוא במשל - עם ישראל בעולם הזה אינם בדרגה אליה הם יגיעו לעת"ל, שאז הלבנה תהיה כאור החמה, וכן עם ישראל "עתידיים להתחדש כמותה".

יחצוץ בין הבעל לאשה, וממילא גם תהא חציצה בתוך החיבור בין הקב"ה לכלל ישראל.

נמצא שכזירת תיבעל להגמון מתאימה היטב עם עיקר שיטת יון.

הגמ' ממשיכה ואומרת שמכל מקום לא עקרו חז"ל את התקנה, כיון דגזירה עבידא דבטלה, ותקנתא דרבנן מקמי גזירה לא מבטלינן. אנו יודעים שכל גזירה סופה להתבטל.

המהרי"ל דיסקין בפרשת שמות מבאר על נוסח ההגדה של פסח 'שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם' - כלומר, כל גזירה היא זמנית עד שהקב"ה מצילנו מידם. ואלו דברי הגמ' כאן גזירה עבידא דבטלה.

רבי צדוק הכהן מוסיף (רסיסי לילה אות נג) ששמע כי הפירוש במה שנאמר כאן "גזירה עבידא דבטלה", שפירושו הוא שכל הסיבה שיש מעיקרא את הגזירה, הוא כדי שעם ישראל יבטל אותה ע"י שישוב בתשובה. לכך היא נוצרה. וממילא בעיקר מהותה היא עומדת ליבטל, וזהו "גזירה עבידא דבטלה".

דף ד

ביאת מצוה

"בועל בעילת מצוה ופורש". הגמ' קוראת לביאה ראשונה 'מצוה'. מבאר התוס' ע"פ הגמ' סנהדרין (כב, ב) דאין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, א"כ מה שמביא את החיבור השלם בין האיש לאשה הוא הביאה הראשונה, על כן נקרא ביאת מצוה.

החתם סופר (בחדושים כאן) מבאר כך, "לולי דברי התוס' הוי אמינא, דלגבי שאר בעילות הראוי לפרות ולרבות שהם חובה, קרי ליה להך בעילת מצוה, דאינו ראוי שתתעבר מביאה ראשונה, ורק שהיא הכנה לאחרות, קרי ליה רק מצוה". ומציין לשבת דף כה, ב.

רבי יעקב קמנצקי (בספר גנוי האוהל) מרחיב את דברי החת"ס, דמצינו בגמ' בשבת שם שיש מעשה שנקרא רשות, ויש שנקרא מצוה, ויש דרגת חובה. וממילא כאן שהביאה ראשונה אינה חובה של פרו ורבו, וגם קיום של 'עונה' אין בה, שכן האשה מצטערת בה, נמצא שהיא רק 'מצוה' דהיינו הכנה לקיום החיוב העתידי.

ומוסיף רבי יעקב שברמב"ם (תחילת הל' אישות) מבואר שקודם מתן תורה אדם היה פוגע באשה בשוק מכניסה לתוך ביתו ובוועלה ותהיה לו לאשה, וכיון שניתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחילה בפני עדים ואח"כ תהיה לו לאשה. א"כ, מהי המצוה שלשמה הוא מקדש אותה, הרי זו הביאה, והרי לא ניתן לכנות אותה בשם חובה שהרי חיובי עונה אינם באים אלא אחר הנישואין, א"כ יש בביאה זו מצוה.

וביאר שהן הן דברי התוס', שהביאה ראשונה היא הכשר להמשך קיום פר"ו, שע"י שכורתת לו ברית, נדבק בה.

ובביאור הדבר שאין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, מבארים המהר"ל והמהרש"א בסנהדרין שם, שהאשה היא ה'חומר' והאיש הוא ה'צורה'. כלומר האשה היא הבכח, ומי שנותן לה את התכלית הוא בעלה. וזה הכוונה שנעשית כלי, כלומר נחשבת מעתה דבר שיש לו צורה.

המהר"ל מבאר בכמה מקומות שכל ענינה של האשה הוא להתחבר עם

בספר תולעת יעקב (ספר קבלה קדום שמובא בשל"ה), מקשה מדוע בתולה נישאת ליום הרביעי, הרי היום הרביעי הוא היום שנתמטטה בו הלבנה, ואם כן יש בו פגם ב"בתולה" שהיא המקבל, ומדוע דוקא ביום זה היא נישאת. ומתרץ שאדרבה, באים להראות את מעלת בתולת ישראל, שאע"פ שהיה מיעוט מ"מ זה רק דבר זמני. וכן מבאר יותר המגיד מקאנוני בספר עבודת ישראל (ליקוטים), שבאים להראות שיבוא יום שיהיה אור הלבנה כאור החמה ביחוד עליון. ולכן דוקא ביום זה עושים נישואין, להפוך את יום הקלקול ליום של תיקון.

וביאר זה שופך אור חדש על מסכת כתובות, שכאשר מדברים על סדר נשים עוסקים בשייכות בין הקב"ה לכנסת ישראל.

ודיברנו בתחילת מסכת יבמות שסדר נשים מתחיל במסכת יבמות כי יבום הוא קשר שאינו נעשה בצורה הרגילה, והוא כביכול התערבות שהקב"ה מתערב למעלה מדרך הטבע, וזה מראה כמה הנישואין חביבים ויקרים לפניו. אך עכ"פ הם מעל ומעבר למערכת המסודרת של העולם.

אך לאחר מסכת יבמות באים לדבר על נישואין שהם בסדרי העולם. וכבר מקשה הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות שלכאורה היה צריך להקדים את מסכת קידושין למסכת כתובות, שהרי הקידושין הם לפני הנישואין. ויש לבאר שהכתובה היא השטר, המצייר כיצד צריכים להיראות הנישואין, ודבר זה בא קודם הקידושין ונשואין בפועל..

ובנישואין בין הקב"ה לעם ישראל, מפורש בשל"ה (סוף חומש שמות) ששטר הכתובה הוא התורה הקדושה, וזה הביאור שכתובות נקראת ש"ס קטן, כפי שמופיע בשער הדפוס הראשון של השיטמ"ק ("תלמוד קטן") וכן בהקדמה להפלאה, ולאמור מובן, שאם הכתובה היא התורה, אזי מסכת כתובות צריכה לכלול את כל התורה. וכיון שהש"ס כולל את כל התורה כולה, ש"ס קטן הוא תמצית דבר זה, וזהו מסכת זו שהיא מדברת על השטר כתובה שבין הקב"ה לישראל.

ולכן מסכת כתובות פותחת ביום הרביעי, שהוא התיקון וצורת הנישואין כפי שתהיה בזמן התיקון, שאור הלבנה תתחדש ותהיה כאור החמה, כלומר שיישראל יעלו בדרגה שיוכלו לקבל את כל ההשפעה של בורא העולם..

דף ג

תיבעל להגמון תחילה

ברש"י בשבת (כג, א) מבואר שהגזירה הזו היתה במסגרת הגזירות על הדת שקבעו היוונים. ויש להבין, מה השייכות בין מה שגזרו היוונים לעקור את הדת מישראל, ובין גזירה זו של 'תיבעל להגמון תחילה'.

מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל ביאר בזה (עי' אפיקי מים חנוכה), דענין בתולה נישאת שייכא לחיבור בין חמה ולבנה, בין הקב"ה לכלל ישראל, וכפי שהבאנו בפתחה למסכתנו.

וא"כ מובן דהנה מבואר במדרש (ב"ר ב, ד) שעיקר גזירת יון היתה: "כתבו על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל", כלומר הם באו להפריד את עם ישראל מהקב"ה. וכמו שביארו רבותינו שכל האומות באות נגד הגוף, והיוונים באים נגד קדושת ישראל, נגד דת יהודית. רצונם שנהיה ככל הגויים.

וממילא מבואר שמטעם זה גם גזרו בפרט נגד 'בתולה נישאת ליום הרביעי', ותיקנו שלפני שהבעל מתחבר עם אשתו, היווני ייכנס שם, והוא

בעלה, וכפי שהבאנו במסכת יבמות בשם רבי יוסף ענגיל שעיקר בריאת האשה היה בתורת עזר כנגדו של האיש, ומעולם לא היתה בעולם ללא האיש. אשה היא כ'גולם', כלומר חסר צורה. ורק משעה שהיא מתחברת עם בעלה, אז יוצאת מתורת 'גולמי כלים', לגדר של כלי.

וכן מבואר בדברי המקובלים ע"פ האריז"ל שבביאה ראשונה הבעל נותן לה חלקי נשמה שהיו חסרים לה, וזה חלק מההשלמה שלה שמגיעה בביאה ראשונה.

ומוסיפים בספרים שזה ענין הגזירה של תיבעל להגמון תחילה, שרצו למנוע את עשיית הכלי ע"י בעלה, ולהפך את הברית שלה עם בעלה.

המהרש"א בסנהדרין מוסיף שכפי שדיברנו בשיעורים הקודמים, שהאיש והאשה העיקריים הם הקב"ה וכלל ישראל, וע"י שנתן לנו את התורה, הרי זה כעין בעילה ראשונה שמאז אנו דבוקים בו ית'.

דף ה

גדולים מעשי צדיקים

"גדולים מעשי צדיקים יותר ממעשי שמים וארץ, דבמעשה שמים וארץ נאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ובמעשי צדיקים נאמר מקדש ה' כוננו ידיך". פירש רש"י שהמקדש נעשה ע"י הצדיקים.

המהרש"א מבאר ש'שמים' ו'ארץ' הם גילוי של מידות שונות של הקב"ה, וכנגד זה - ימין היא תמיד מידת החסד וההשפעה, השמאל הוא מידת הדין והגבורה. המקום ששני הכוחות הללו מצטרפים יחד הוא בית המקדש. שם מתקיים חיבור של שתי המידות, חיבור שמים וארץ.

מי שייסד את בית המקדש הוא בצלאל, ועליו נאמר שידע לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ. זה מה שנצרך כדי לבנות את בהמ"ק שהוא מקום החיבור של כל המידות.

בתוספת ביאור כותב הגאון יעקב (נדפס בעין יעקב) שזה כל מהות האדם בעולם. האדם הוא חיבור נשמה ממעל וגוף מתחת, ובו עצמו מתקיים החיבור של שמים וארץ. בתחילת בריאת העולם, היה חסר גשם שמחבר את השמים והארץ, וכיצד הוא הגיע? ע"י שנברא האדם, התפלל עליהם וירדו. כלומר האדם הוא המוציא לפועל את החיבור בין שמים וארץ.

הגר"א משלי (א, ב) כותב משפט חשוב: "סוד שמים וארץ ואדם המחברם". יש שמים ממעל ויש ארץ מתחת ויש אדם שמחבר עליונים ותחתונים.

רבי יצחק אייזיק חבר בספרו אפיקי ים על מסכתין, מבאר שהשמים הם מקום השלימות, ובארץ יש חסרונות, על כן הארץ צריכה את השמים להשלים אותה. והתפקיד של האדם הוא לקחת ארץ חסירה ולמלא אותה בהשפעה שמגיעה מלמעלה.

בספרי חסידות (תורה אור לבעל התניא, מי השילוח) מבואר שכל מה שמצוי בשמים, נמצא גם פה, רק בהסתרה. ותפקיד האדם לקחת את כל ההסתרים שבשמים ולגלות אותם כאן בארץ. באמת הקב"ה בעולמנו הוא נעלם ולא רואים אותו, אבל כשצדיקים עושים מעשי מצוות הרי הם מעמידים גילוי של הקב"ה בעולם.

זה ביאור הגמרא כאן "גדולים מעשי צדיקים יותר ממעשי שמים וארץ",

שכן שמים וארץ בפני עצמם כל אחד הוא מידה מסוימת שאינה שלימה, דהש"ת יצר את השמים כדבר שמשפיע ואת הארץ כמקבלת, ועדיין נצרך החוליה המקשרת, הבריה המחברת, וזהו האדם. ועיקר מקום עבודת האדם הוא בבהמ"ק.

האדם הוא המחבר שמים וארץ בסוד שמים וארץ והאדם המחברם.

דף ו

לא כהללו בבליים

הגמ' דנה על ביאה בשבת והזכירה מושג של ביאה בהטיה, ואמרו: "לא כהללו בבליים שאינם בקיאים בהטיה". מה הביאור בכך, שרק בני א"י בקיאים בביאה בהטיה ולא בני בבל.

החת"ס אומר דבר נפלא. בהקדם דברי המג"א (סי' רפ) שמביא: "כתב הגאון בעל ברכת הזבח, שאלני הרב מהר"ר יאסקי יצ"ו אב"ד דק"ק ואדיסליב, מצינו לחכמים ראשונים שהיו אוכלין חוליהן על טהרת הקודש, ומה היו אוכלין בשבת, דעל כרחך היו טבולי יום אחר התשמיש (דעונת ת"ח מליל שבת לליל שבת) ואסורין לאכול מה שנעשה על טהרת קודש, דטבול יום הוא שני". וע"ש במג"א ובפמ"ג.

והחת"ס עצמו מביא תירוץ שמבוסס על הגמ' בנדה (טו, א), שאומרת שיתכן שאדם עושה בעילה אבל לא גומר ביאתו וממילא אינו בעל קרי, עפ"י מבאר החת"ס שזה מה שהיו עושים אותם חסידים, שהיו מקיימים עונתם ע"י ביאה בלא גמר ביאה. (והדבר קצת צ"ע שאת עיקר העונה שהוא מערב שבת לערב שבת עשו ביאה שאינה גמורה).

ממשיך החת"ס: הנה ביאה בהטיה שאינה מסירה את הבתולים אינה יכולה להביא לעיבור, ויש תשובות בראשונים שסוברים שביאה שאינה מביאה לפר"ו יש בה בעיה של הו"ל, ומעתה קשה כיצד עשו ביאה בהטיה, וצ"ל שכאשר עשו ביאה בהטיה היה זה בלי גמר ביאה, ולא הגיעו להו"ל.

לאור כל הנ"ל, מבאר החת"ס באופן נפלא, דבני א"י שהיו אוכלים חולין בטהרה, הם היו בקיאים בביאה שלא מביאה לגמר ביאה, שאלמלא כן לא היו יכולים לאכול חולין בטהרה ביום השבת, ולכן רק אנשים כאלה יכולים לעשות הטיה, כיון שהטיה מצריכה ג"כ בעילה שאינה גמורה. הא בלא הא לא שייך. ואילו בני בבל שלא היו אוכלים חולין בטהרה, לא היו בקיאים בביאה בלא גמר ביאה וממילא גם לא עשו ביאה בהטיה.

וזהו שאמרו "לא כהללו בבליים שאינם בקיאים בהטיה".